

ÖLÜMÜNÜN 9. YILI MÜNASEBETİYLE PROF. DR. EROL GÜNGÖR

Yrd. Doç. Dr. İbrahim
ARSLANOĞLU (*)

Prof. Dr. Erol Güngör, 1938 yılında Kırşehir'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Kırşehir'de bitiren Prof. Güngör, yüksek tahsilini İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümünde tamamladıktan sonra aynı Fakülte'ye (Prof. Dr. Mümtaz Turhan'ın başkanı olduğu Sosyal Psikoloji kürsüsüne) asistan olarak girdi. 1965'de doktor olan Güngör, 1966 Yılında A.B.D. Colorado Üniversitesinde uzman araştırmacı olarak bulundu. 1971'de Doçent, 1978'de Prof. olan Güngör, 1982 yılında Selçuk Üniversitesi Rektörlüğü görevine atandı. Bu görevini sürdürürken 24 Nisan 1983 günü aramızdan ayrıldı. O tarihten bugüne, şu kadar zaman geçmesine rağmen unutulmuş değildir. Çünkü o, sıradan bir bilim adamı değil, hem yüksek insani vasıfları ve hemde de en-gin bilgisi ve kültürü ile iz bırakan bir bilim adamı ve düşünürümüzüdü.

Prof. Güngör, kısa ömrüne rağmen çok eser veren müstesna bilginlerimizden birisidir. O'nun eserleri şunlardır: 1 - Türk Kültürü ve Milliyetçilik 2 - Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik 3 - Dünden Bugüden (Tarih - Kültür - Milliyetçilik) 4 - İslâmın Bugünkü Meseleleri 5 - İslâm Tasavvufunun Meseleleri, telif eserlerinden 6 - Sanayileşmenin Kültürel Temelleri 7 - Yirminci Asırın Mânâsı 8 - Batı Düşüncesindeki Büyük Değişme 9 - İktisâdî Gelişmenin Merhaleleri 10 - Sosyal Psikoloji, 11 - Sınıf Mücaledesi çeviri eserlerindedir.

Bunlardan başka çeşitli dergi ve gazetelerde yüzlerce makale yazmıştır.

Bilim adamımıza göre kültür, esasen mânevidir ve mânevi olan bu kültür, bir takım eşya ve beden hareketleri şeklinde cisimleşebilir. Bu konuda şunları yazar: Kültür, bir inançlar, bilgiler, hisler ve heyecanlar bütünüdür. Yâni maddî değildir. Mânevi olan kültür, uygulama halinde maddî formlara bürünür. Meselâ, dini inançlar, câmi, namazdaki beden hareketleri, dinî kıyâfetler v.s. şeklinde görülür (4).

Sosyal Psikolog olan Güngör, Gökâlp'in kültür ve medeniyetin farklı olduğu konusundaki görüşlerine şu yorumu getirir: "Kültür ve Medeniyet ayrımı,

(*) G. Ü. Kırşehir Eğitim Yüksek Okulu Müdürü

biz Türkler için sadece sosyolojik bir kavram meselesi değildir, millet hayatına nasıl bir yön vereceğimiz konusundaki isteklerimize objektif ve ilmi destek bulma gayretleridir (4).

Prof. Güngör, "Batı'dan sadece medeniyet alalım, kültür almayalım", tarzındaki tartışmalar hakkında da şöyle düşünmüştür.

Bir ülke başka bir ülkenin sadece teknolojisini veya sarece mânevî kültürünü benimsemek istese bile, bunu istediği şekilde gerçekleştiremez. Bir takım teknolojik değişmeler, mânevî kültür de değişmelere yol açacak uygun bir zemin yaratır. Aynı şekilde inanç ve tutumlardaki değişmeler, teknolojik değişmeleri hazırlar. Şu halde Avrupa'dan sadece bilgi ve teknik almak, şeklindeki iddianın sosyolojik bakımdan yanlış olduğunu söyleyebiliriz. Fakat bu tezin büsbütün esassız olduğunu söylemekte doğru değildir (4).

Demek ki, bir ülkeden alınan bir kültür unsuru, öteki unsurlarda da bir değişiklik meydana getirir, bunu önleyemeyiz. Fakat bunu yavaşlatmak veya etkisini azaltmak mümkündür.

Prof. Güngör, Türkiye'nin geçmişi-geleceği ve bugünkü durumu hakkında şunları yazar: "Bugünkü Türkiye Cumhuriyeti, medenî vasıtalara sahip olma ve bunu kullanma bakımından Selçuklu ve Osmanlı Türkiyesinden yüzlerce yıl ileride olduğu halde, onlara kıyasla son derece ilkel bir kültür seviyesinde bulunmaktadır. Gelecek yıllarda medenî gelişmemiz daha da hızlanabilir, ama kültür problemine çare bulunmadıkça medeniyetteki yeniliğimiz bizi dağılmaktan kurtaramayacaktır (5).

Düşünürümüzün açık bir şekilde dile getirdiği gibi, Osmanlı İmparatorluğu 600 yıl ayakta kaldı. Fakat Türkiye Cumhuriyeti son 30 yılda birkaç defa yıkılma tehlikesi ile karşı karşıya geldi.

Prof. Güngör, Atatürk'ten sonra uygulanan hümanist kültür politikasının yanlış olduğunu söyler ve bu konuda şunları yazar: Klâsikler hareketi, Atatürk devrindeki tarih ve medeniyet tezine açıkça karşı çıkmamakla birlikte, onun yerine geçmek üzere ortaya atıldı (6).

O, dinler konusunda da şöyle düşünmüştür: "Dinler, insanın kendisi ve evren hakkında bir görüş getirir. İnsan onlarda kendi mâhiyeti ve evrenin yeri hakkında bilgiler bulur. Kendi başlangıcını ve sonunu görür. Böylece insanın temel problemlerini belli bir açıdan izah eden bir sistemdir (7).

Bugüne kadarki deneyler, dinin yerini tutacak bir sistemin bulunmadığını göstermiştir. Din, ancak başka bir dinle yer değiştirebilir. Hiçbir dünyevi doktrin, dinin fonksiyonlarını yerine getirecek güce sahip değildir. Bu sebepten insanların dine olan ihtiyaçları hiçbir zaman ortadan kalkmayacaktır (7).

Düşünürümüzün bu görüşünü destekleyen bir olay Sovyetlerde vuku bulmuştur. 1917 Komünist İhtilâlinde sonra Sovyetler'de din yasaklanmıştır. Bunun üzerine Rus köylüsü putlara tapmaya başlamıştır.

Bunu anlayan Stalin, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dine izin vermiş ve din, Rus vatanseverliği ile bir araya getirilmiştir (2).

Bilim adamımız Güngör, İslâm dinini Türkleri birleştirip bütünleştirmesi konusunda şunları yazar: "Türkler, müslüman olmadan önce, çeşitli dinlere girerek birbirlerine düşman olmuşlardı. İlk defa müslümanlık, bütün Türkleri topyekün içine alarak onların kuvvetli bir birlik teşkil etmelerini sağlamıştır (8).

Prof. Güngör, bazı aydınlarımızın din konusundaki tutumlarını da şu şekilde açıklar: "Geleneksel kültürde dinin çok büyük bir yeri olduğu için, aydınların en çok saldırısına uğrayan da din olmuştur. Standart Türk aydınına göre din, geri kalmış halk kitlelerinin kültürünü temsil eder. Aydınların görevi dini ortadan kaldıramasa bile ıslah etmek, modernleştirmektir. Ortalama aydına göre, yüksek tahsil yapmış bir insanın dindar olması imkânsızdır. Eğer öyle görünüyorsu da bu, nüfuz kazanmak ve halkı sömürmek manasına gelir (5).

O'na göre, bazı aydınlarca dine karşı takınılan olumsuz tavrın iki sebebi vardır. Bunlardan birisi bilimin ilerlemesiyle günün birinde bilimi naçıklamayacağı hiçbir şeyin kalmayacağı ve dolayısıyla dine ihtiyaç kalmayacağı görüşü, ikincisi ise, din reformcularının bilgisizliğidir. Reformculuk, geri kalmış ülke aydınlarının bir hastalığı olduğu için, bu tiplere Türkiye'de çok rastlanır (5).

Düşünürümüze göre, milleti meydana getiren unsurlardan din, dilden daha kuvvetli bir rol oynamaktadır (4). Bu görüşü destekleyen iki olgu mevcuttur. Bunlardan birisi Lübnan'da aynı dili konuşan Araplar arasındaki din (Hristiyan-Müslüman) farklılığı çatışmalara sebep olabilmektedir. Diğer ise, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra, Balkanlardan Arnavut, Gürcü, Boşnak v.s. gibi müslümanların Anadolu'ya göç etmelerine karşılık, Romanya'da yaşayan ve Türkçe Konuşan Gagavuzların Hristiyan oldukları için Türkiye'ye göç etmedikleri görülmüştür.

Prof. Güngör, eğitim hakkında da şunları yazmıştır: "Bir toplumun yapısı, karakteri ve geleceğini öğrenmek isteyenler. Onun eğitim kurumlarına ve bunlarla memleketin gerçek ihtiyaçları arasındaki ilişkiye bakarak sağlam bir fikir edinebilirler. Çünkü yetişen nesiller zihin yapılarını, bilgi ve ustalıklarını bu kurumlardan kazanmaktadırlar (9).

Prof. Güngör, eğitim sistemimizin hangi değerleri benimseyip, hangilerini reddedecekleri konusunda yeterli bilgi vermediğinden, bugünkü nesillerin katı tercihler yapıklarını yazmaktadır (10).

O'na göre modern bir toplumda yeni nesiller, sağlam bir eğitim içinde yetişerek sorumluluk alabilirler. Türkiye, bu türlü bir eğitim sisteminden mahrum olduğu için bilgisizlik, kabiliyetsizlik ve idaresizlik yüzünden felâketler birbirini kovalıyor (9).

Prof. Güngöre göre, Türkiye'de değerler sistemi yeni değerler düzeni meydana getirmek üzere bir kenara atılmış, buna rağmen yeni bir değerler düzeni elde edilememiştir (9).

Bu türlü eğitimden yetişen yeni aydının sahip olduğu kültür, onu yeni ideallere, yeni bir ahlak anlayışına götürmüştür. Böylece aydınımız, yeni ve yabancı siyasi kanaâtlere kazanmış, devlete sadakatle bağlı olacağı yerde, bir takım hayali ve ideal düzenler uğruna, başına yeni bir dert olmuştur (5).

Halen ülkemizde, eğitim yoluyla gençlere verilmek istenen değerler üzerinde gerek yetkililer ve gerekse aydınlarımız anlaşmış değillerdir. Böyle olunca iyi ile kötü, doğru ile yanlış birbirine karışmakta ve kişilere göre değişmektedir. Oysa ortak bir kültüre sahip olan toplumlarda, iyi ile kötünün ne olduğu bellidir ve hemen herkese kabul edilmektedir.

Prof. Güngör, der ki: "Türkiye'de 1960'lerden sonra eğitimimize bir düzen verilmek istendiği zaman, insan ekonomik bir âlet olarak görülmüştür (11).

Bu düşüncüyü destekleyen bir tutuma 1973'lerde Ankara'da DTCF Konferansı Satonu'nda toplanan bir konferansta şahit olunmuştur: "Dünya Ormançılık Günü" münasebetiyle bir konuşma yapan zamanın Orman Bakanı, "Bir ineğin, bin üniversite mezunundan daha verimli olduğunu" söylemişti. Günümüzde de makbul insan, daha çok para kazanan veya bulunduğu mevkiye gö-

re bazı güçler sahip olan insandır. Para ve gücü elinde bulundurmeyen insan, hangi değerlere sahip olursa olsun, toplum tarafından fazlaca bir itibar görmemektedir.

Bilim adamımız, Batı'ya giden geri kalmış ülke aydınının içine düştüğü halet-i ruhiyeyi şu veciz ifadelerle bize anlatır: "Geri kalmış ülkelerden Batı'ya gidenler, oradaki entellektüel mesafeyi farkettiler zaman, dehşete düşerek eski gururlarını terkederler ve kendi şahsiyetlerine karşı duydukları itimad sıfıra iner. Bu şaşkınlık içinde iki ülke arasındaki asli farkları idrak edecekleri yerde, bu farklılığın dış yüzünü takılır kalırlar. Bizde birçok romanlara ve hikâyelere konu olan "frenk züppesi" tipi bunun en güzel örneğidir (12).

Türklüğün ve müslümanlığın barbarlık olduğunu iddia eden veya buna kânan bazı azınlık aydın zümresine karşı şu cevabı verir: "Esasen Türk ve Müslüman olmak, medeni olmakla eş anlamlıdır. Bazı çevrelerin bize medeniyet diye gösterdikleri şeylere uymak için, Türklük ve Müslümanlıktan değil, alâde insanlıktan bile çıkmak gerekir (13).

Türkiye'de devamlı bir kültür yıkımı olduğu için Batı kültürü bize en seviyesiz şekliyle girmektedir (13). Düşünürümüz, bu ifadeyle batılılaşma ile başlayan yabancılaşmaya dikkati çekmektedir. Gerçekten de Batı'dan mutlaka alınması lâzım gelenler değil, en gereksiz olan şeylerin ithaf edildiği görülmektedir.

O'na göre, eğitim kurumlarımız hem kendi kültürümüze ait değerleri ve hem de Batı medeniyetinin değer hükümlerini, yeni nesillere aktarmak zorundadır. Modern toplumun değerleri başta ilmi düşünce yani objektif düşünme zihniyeti çalışma dürüstlüğü, her çeşit demokratik ideallerdir. Bugün bunları vermekten çok uzayız. Gerçekten bunları sonraki nesillere aktaracak bir nesil de kazanmış değiliz (9).

Toplumumuzda bugün Batı'nın lüks, konforlu ve rahat yaşama zihniyeti ile Doğu'nun kaytarıcı ve boş verici düşüncesinin birleştiği görülmektedir. Gerçekte, Batı'nın verimli çalışma prensibi ile Doğu'nun geleneksel adalet, hak-hukuk kavramları benimsenseydi, ülkemiz için daha yararlı olurdu.

Prof. Güngör, Batı ile olması gereken kültür alış-verişimiz ve Batı'ya alternatif medeniyet konularını şu şekilde açıklamaktadır: "Medeniyetler, daima birbirinden bir şeyler öğrenmek zorundadırlar. Muhakkak biz de Batı medeniyetinden bir şeyler öğreneceğiz. Hiç bir medeniyet ebedî değildir. Medeni-

yetler birbiri ardından batıp çıkarken birbirine bazı evrensel değerler devrediyor. Hepsinin yükselmesinde, bu değerler vardır. Yâni, birgün Batı'nın dışında onun kusurlarından arınmış yeni bir medeniyetin doğmasına hiçbir sebep yoktur. Batı medeniyetine sırt çevirmek ne kadar abes ise, insanlığın sonsuza kadar sahip olacağı değerlerin sadece onda olduğunu kabul etmekte de bir mânâ yoktur. Bizim gibi gelişmekte olan bir ülke, bu ki hassas nokta arasında çok ince bir denge tutturmak zorundadır (13).

Bilim adamımız Güngör, Batı ile kültür alışverişi yaparken, ülkemizin maruz kaldığı kültür emperyalizmi hakkındaki endişelerini şöyle dile getirir: "Bizden çok ileri ülkelerin bile, bu dengeyi tutturmaları, yâni maddî kültür ile manevî dengelemeleri güçtür. Zor bir durumdayız; bir taraftan bize tahakküm eden ve gerçekten vazgeçemediğimiz bazı şeyler var, ki taraftan da bunların karşısında hüviyetimizi korumaya âalışıyoruz (13).

Prof Güngör, gerek Batı medeniyetine alternatif olabilecek yeni bir medeniyet tasavvuru ile Gökâlp'in ve gerekse günümüzdeki sosyal ve kültürel değişmelerle ilgili tahlilleri ile hocası Prof. Dr. Mümtaz Turhan'ın çalışmalarını daha ileri seviyelere götürmüştür.

Gerçi o, "Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik" adlı kitabının önsözünde: "Bu kitapta, bir takım yanlışlar varsa, bunlar Prof Turhan'ın hayatta olmayışı yüzünden düzeltilmemiştir" diye yazmışsa da bunun, hem hocasına olan büyük saygısından ve hem de bilginliğin kendisine verdiği alçak gönüllükten kaynaklandığını düşünmekteyiz.

Düşünürüz, Gökâlp'le ilgili ise şunları yazar: "Gökâlp'in kendi araştırmaları, bilhassa malzeme kıtlığı yüzünden sağlam esaslara oturtulmamış ve bugün için kıymetini kaybetmiş bulunuyor. Bununla beraber, kültür ve medeniyet hakkında yaptığı tarif ve sınıflanma bakımından onu, hem orjinal hem de zamanın aşmış bir düşünür saymalıyız. Gökâlp, Türk sosyolojisinde gayet ciddi ve kaliteli bir başlangıçtır (6).

Prof. Güngör, sadece teorik, konularda uğraşan bir akademisyen değil, aynı zamanda Türkiye'nin sosyal problemleri üzerinde çalışan bir bilim adamı ve düşünürümüzdü.

Fen bilimlerinde dünyanın herhangi bir yerinde yapılan keşifler ve buluşlar her yerde doğru kabul edilebilir. Fakat sosyal bilimlerle ilgili olanlar böyle

değildir. Çünkü, her toplumun sosyal yapısı ve kültürü diğerlerinden farklıdır. O sebeple bir toplumda geçerli olan bir gerçek, her toplum için aynı olamaz. İşte Prof. Güngör, Türk toplumuna has olan sosyal ve kültürel problemleri inceleyen ve onların çözümü ile ilgili öneriler getiren bir bilim adamımızdır.

O, bu gerçeği, "Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik" adlı kitabını önsözünde söyle dile getirmiştir: "Mesleğimin bilgilerini ve metodunu, Türkiye'nin meselelerine uygulayarak Türk aydınlarının dikkatine sunmak benim zaten yapmaktada olduğum bir işti".

Prof. Güngör'ün ölümüne ile bu alanda büyük bir boşluk meydana gelmiş ve halen yeri doldurulamamıştır.

Şu anda ülkemizin en âcil problemlerinden birisi, O'nun çapında çok sayıda bilim adamı yetistirmek ve onlara çalışabilecekleri uygun ortamları hazırlamaktır.

Prof. Güngör'ün lisansı ve ihtisas alanı Psikoloji olmasına rağmen 1982 yılında Selçuk Üniversitesinde Rektör olarak atandığında, Fen-Edebiyat Fakültesinde Sosyoloji bölümü kurmuştu. Oysa Sosyal Psikoloji, sosyoloji ile Psikoloji arasında bulunan bir anabilim dalıdır. Bu sebeple her iki bilim kolunun ortak disiplini sayılır.

Ancak psikologlarla sosyologların sosyal psikolojiyi ele alışları birbirinden farklıdır. Sosyologlar, sosyal psikolojiye, sosyolojik açıdan yaklaşırken, psikologlar, sosyal psikolojinin aslında bir psikoloji dalı olduğunu kabul ederek onu psikolojinin temel çerçevesi içinde düşünürler. Yâni sosyal psikolojiyi deneysel psikolojinin kavram yapısı içinde teorik bir temele oturtma çabasındadırlar.

Kanââtimizce Auguste Comte'a, Fransa'da sosyolojiyi bir bilim olarak kurduran tarihi ve sosyal sebeplerle, Prof. Güngör'e Selçuk Üniversitesi'nde sosyoloji bölümünü kurduran sebepler arasında büyük bir benzerlik bulunmaktadır. Bilindiği gibi, 1789 Fransız Büyük İhtilâlinde sonra Fransız toplumu bir kargaşa ve düzensizlik içindeydi ve toplum huzursuzdu. Bu durum ihtilâl geçiren bütün toplumların ortak kaderidir. Auguste Comte göre, toplumun durulup düzene girebilmesi için önce toplum bilimi olan sosyolojinin kurulması ve sonra bu bilime göre, topluma yeniden bir şekil verilmesi gerekirdi.

Prof. Güngöre göre de Türk toplumu, huzursuzdu. Bu husuzluk, geçmişte devlete isyan şeklinde bile kendisini gösterebilmişti. Bunun çaresi, Türk top-

lumunun yapısını ve kültürel problemlerini araştırıp inceleyerek bir ihtisas alanı kurmaktır. Bu alan sosyolojiden başkası olamazdı. İşte Prof. Güngör, Yukarıdaki sebeplerle Selçuk Üniversitesinde psikolojiyi değil sosyoloji bölümünü kurmuştu.

Prof. Güngör, bilim ve düşünce adamlığının yanında çok başarılı bir yönetici idi. Rektörü bulunduğu Üniversiteyi 8 ay gibi kısa bir sürede tek fakülte-ten 10 fakülteye çıkardı.

O, ebedi âleme göç ederek fânileşmiş, ancak bıraktığı eserleriyle, bu dünyada da ebedileşmiştir.

KAYNAKLAR

- (1) Çağatay, Tahir. Günün Sosyolojisine Giriş, İkinci Baskı, Ankara, A. Ü. DTCF Yayını, 1968.
- (2) Donmezer, Sulhi. Sosyoloji, Yedinci Baskı, İstanbul, İTİA. Nihat Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yayını, 1978. -
- (3) Freyer, Hans. İctimai Nazariyeler Tarihi, Çev.: Prof. Dr. Tahir Çağatay, İkinci Baskı, A. Ü. DTCF Yayını, 1968.
- (4) Güngör, Erol. Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik, Üçüncü Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat A. Ş. Yayını, 1986.
- (5) ————— Türk Kültürü ve Milliyetçilik, Beşinci Baskı, İstanbul, Ötüken Neşriyat A. Ş. Yayını, 1986.
- (6) ————— Dünden Bugünden, İkinci Baskı, Ankara, Mayaş Yayınları, 1984.
- (7) ————— İslâmın Bugünkü Meseleleri, İstanbul, Ötüken Neşriyat A. Ş. Yayını, 1981.
- (8) ————— "Türk Milli Karakterinin Kaynakları", Töre, 6 (42), 11. 74, s. 16.
- (9) ————— "Millî Şuur ve Gençlik Terbiyesi", Yol, 1 (11), 2. 65, s. 4.
- (10) ————— "Millî Kültür Politikası", Türk Ed. (102) 4. 82, s. 12.
- (11) ————— "Millî Eğitim ve Din Eğitimi Semineri", Ankara, Aydınlar Ocağı, 1981, s. 62.
- (12) ————— "Geri Kalmış Aydınlar", Yol, 1. (6), 1. 66, s. 4.
- (13) ————— "Prof. E. Güngörle Bir Konuşma", Konuşan: Deniz Dağoğlu, Töre, (4 (16), 9. 72, s. 30.
- (14) ————— "Cemiyetimizde Kültür Değişmeleri", Türk Ed., (92) 6. 81, s. 16-17.